darbui pasiruošusių žmonių. „Mokyklai nebuvo trobesio, pastebi vysk. M. Valančius, rašyti vaikai rinkdavosi į špitolę. Vaikams reikėjo bendrauti su ligonimis ir persenusiais". Tačiau vienuoliams netrūko nei noro, nei pasiryžimo šviesti apylinkę ir mokyti jaunimą. Matydamas vienuolių susirūpinimą, naujas Kretingos savininkas grafas Platonas Zubovas 1809 metais įkūrė gimnazijos kurso mokyklą, pastatydindamas jai ant vienuolyno žemės, prie bažnyčios, namus, kurie vėliau buvo perdirbti į ligoninę. Grynai pranciškonų vadovaujama gimnazija turėjo nemažą pasisekimą, nes kasmet joje mokėsi apie 200 moksleivių.

Šitoje tai gimnazijoje buvo mokytoju, kapelionu bei dvasios vadu žymusis Kretingos vienuolyno pranciškonas, Ambrozijus Pabrėža, apie kurį tenka kiek plačiau prisiminti.

Tėvas Ambrozijus Pabrėža kilimo buvo žemaitis, gimęs 1771 metais sausio 15 d. Kretingos aps. Lenkimų parapijoje. Jo tėvai buvo pasiturį ūkininkai su gausia šeima. Norėdami savo sūnui duoti mokslo, kaip jau minėjome, leido į Kretingos gimnaziją, kurios dvasiniam auklėjimui vadovavo pranciškonai. Būdamas gabus ir pamaldžioj šeimoj augęs, siekė

aukštojo mokslo, lankė Lietuvos universitetą Vilniuje, bet dvasios reikalai, sielos išganymo klausimas jam nedavė ramybės. Universitete jis studijavo gamtos mokslus, mediciną, fiziką, istoriją, taip pat teologiją ir šv. Rašto aiškinimą. Čia brendo jo tikrasis pašaukimas. Po dvejų metų studijų jis grįžo į Žemaičių kraštą, stojo į Varnių dvasinę seminariją ir, ją baigęs, kurį laiką dirbo parapijinį darbą keliose parapijose vikaru ir klebonu, vėliau altaristu Kartenoje ir pagaliau, matydamas, kad gyvenant pasaulyje tarp žmonių negali visiškai ir tobulai atsiduoti sielos reikalams, jis įstojo į Kretingos vienuolyną, priimdamas iškilmingai amžinuosius Trečiojo Ordino įžadus, nors per gana ilgą, netoli 50 metų, gyvenimą vienuolyne, jis uoliausiai ir griežčiausiai laikėsi Pirmojo Ordino vienuolių regulos. Jau ateidamas į vienuolyną buvo pagarsėjęs kaip žymus pamokslininkas ir nuodėmklausis, o čia vienuolyno tyloje ir susikaupime, T. Ambrozijus Pabrėža iškilo, kaip garsiausias to laikotarpio pamokslininkas. Jis, sakydamas pamokslus, yra išvažinėjęs visą Žemaičių kraštą ir net aplankęs artimuosius Prūsijos katalikus lietuvius. Kurį laiką T. Ambrozijus dėstė pranciškonų gimnazi-

joje lotynų k., gamtos mokslą ir ėjo kapeliono pareigas.

Mokytojo darbas, pamokslai, išpažinčių klausydamas dar neatėmė visų energingo Tėvo jėgų. Jis rado pakankamai laiko parašyti žymius veikalus iš botanikos. Šiandien jis yra laikomas lietuvių botanikos tėvu. Jis parašė knygų iš medicinos srities, apie įvairių žolių pritaikymą gydymui. Jis turėjo iš gydomųjų žolių susirinkęs dvi spintas įvairių vaistų, kuriais gydė žmones. Nė vienas žmogus, kuris į jį kreipėsi kokio nors patarimo, nebuvo atstumtas. Neturtingą jis šelpė pinigais, kūno ligonį gydė įvairiais vaistais, dvasios ligonį jis gydė nuoširdžiais pamokymais, gražiais ir turiningais pamokslais, uoliu išpažinčių klausymu.

Virš viso jo darbo, visų mokslinių laimėjimų iškyla T. A. Pabrėžos kilnus ir šventas gyvenimo pavyzdys. Dar jaunystės metuose, jis buvo pasiryžęs eiti tobulybės keliu, siekti užsibrėžtų dorybių. Įšventintas kunigu, T. A. Pabrėža pradėjo rašyti užrašus, kuriuose pasižymėdavo kiekvienos dienos tvarką, pasiryžimus ir siektinas dorybes. Iš tų jo gausių užrašų matome, kaip ryžtingai jis kovojo su visais žemiškais palinkimais: neuolumu, pareigų apleidimu, bereikalingu kitų apkalbėjimu, nenuolankumu ir t.t. Jis ypatingai norėjo įsigyti pamaldumo, nuolankumo ir pasiaukojimo dorybes. Jis tiek uoliai vykdė savo pasiryžimus, kad už kiekvieną nerūpestingai atliktą pasižadėjimą jis sau paskirdavo ne tik gausias maldas, bet ir pinigines baudas. Tas pinigines baudas jis atiduodavo vargšams. Štai keletas iš jo gausių pasiryžimų: a) rūpintis visur ir visada nusižeminti pagal šv. Dvasios nurodymus, b) labiausiai saugotis blogai apie kitus kalbėti, kitus smerkti, c) neniekinti kitų, o ypač vargšų ir tarnų, d) dažnai apmąstyti nuostabų mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus nusižeminimą ir t. t. Kitoje iš daugelio vietų skaitome: „Be rimtos priežasties neapleisti dienos laiko suskirstymo, bet jei dėl savo nepastovumo to darbams skirto laiko dalį apleisčiau, užtai savęs nubaudimui paskiriu tris lenkų grašius išmaldai, o jei visos dienos laiką apleisčiau, tai kaip bausmę išmaldai turėčiau duoti šešis grašius, daryti gailestį ir nusimarinimą."

Šitie pasiryžimai nebuvo tuščias žodis, bet kaip gaivinantis vanduo siurbėsi į T. A. Pabrėžos širdį, būdą ir kiekvieną dieną jį darė kilnesniu, tobulesniu. Jo

vėlyvesnis gyvenimas ir darbai aiškiai parodo, kad jis užsibrėžtąsias dorybes pilnai pasiekė. Jo kilnus gyvenimo pavyzdys, dar jam gyvam esant, jau buvo patraukęs visų dėmesį, ir vysk. Motiejus Valančius apie T. A. Pabrėžą rašė: „Žmonės jo pamokslų kaip kokio apaštalo su didžiausia atida klauso ir nemažai iš to turi išganingos naudos. Kad jis įlipęs sakyklon *Tėve mūsų* tesukalbėtų ir ta jo malda nebūtų žmonėms be dvasiškos naudos, nes taip yra šventu laikomas, jog, tarsi, pats jo pasirodymas jau draudžia žmones nuo pikto ir veda į gerą".*)

Daug dvasinės jėgos ir stiprybės T. A. Pabrėžai teikė nuolatiniai apmąstymai ir malda. Uoliai pildydamas visas vienuolio pareigas, jis kasdien po tris valandas išklūpodavo savo kambarėlyje po Nukryžiuotojo kojų, apmąstydamas ir karštai melsdamasis. Yra žmonėse užsilikęs gražus prisiminimas, kuris aiškiai parodo T. A. Pabrėžos pasiektą tobulybę. Vienas jo artimas pažįstamas paprašęs prisiminimui fotografijos. T. A. Pabrėža padavęs jam rožančių ir pasakęs: „Visos fotografijos sudyla, nublunka ir tie žmonės yra pamirštami, o šita fotografija niekuo-

*) „Žemaičių Vyskupystė" II d. 1848 m. 72—73 pusl.

T. Ambrozijaus Pabrėžos kapas Kretingoje.

met nesudils ir nebus pamiršta". Vien tik vadovaudamasis šituo kuklumu ir nusižeminimu, T. A. Pabrėža, rodos, nėra palikęs jokios savo fotografijos.

Po mirties T. A. Pabrėžos šventumas dar aiškiau iškilo. Žmonės būriais ėmė lankyti jo kapą ir melsti jo užtarymo. Jau devyniasdešimt metų nuo jo mirties, o jo kapas dar ir šiandien yra gausiai lankomas ir sunešama daug aukų, kaip padėka už išklausytas maldas. Yra užregistruota visa eilė labai rimtų faktų iš daugybės išklausytų maldų, kurie neabejotinai parodo T. A. Pabrėžos šventumą. Pranciškonai dabar daro pastangų užvesti kanonizacijos bylai, kad Aukščiausieji Bažnyčios Vadovai suteiktų šitam kilniam Žemaičių krašto sūnui, pranciškonų Ordino nariui, altoriaus garbę ir įrašytų jį į šventųjų eiles. Tuomet dar didesnis džiaugsmas bus pranciškonams ir pačiai Kretingai, kur jis praleido daugiau kaip keturiasdešimt metų gyvas būdamas ir kur yra palaidoti jo mirtingieji palaikai.

Iš svarbesnių T. A. Pabrėžos veikalų reiktų paminėti: iš religinės srities:

1) *Pamokslai apie septynius Sakramentus*, rankr. pusl. 1096.

2) *Pamokslai apie paleistuvystę*, 144 pusl. rank.

3) *Įvairūs pamokslai*, 860 pusl. rank.

4) *Sąžinės sąskaita* išps. 1849 m. Vilniuje.

5) *Pamokslai dvasiški*, 365 pusl.

Iš gamtos mokslo:

1) *Botanika arba Taislius Auguminis*, išsp. 1900 m. Amerikoje. Tai vienas svarbiausių jo botanikos veikalų.

2) *Nomenclator Botanikus*, 36 pusl.

3) *Lotyniškai-Žemaitiškas augalų žodynas*, 328 rank. ps.

4) *Naudingos ir nenaudingos žolės ir kt.*

Ir daugybė kitų veikalų lietuvių, lenkų ir lotynų kalbomis, kurių didelė dalis dar tebeguli Kretingos vienuolyno bibliotekoje.

Taigi, krašto švietimas, steigiant mokyklas ir šviečiant liaudį, ir T. A. Pabrėžos asmenybė ir jo veikla pilnai paaiškina Kretingos pranciškonų kultūrinę veiklą nuo pat įsikūrimo dienos iki to laiko, kada prasidėjo rusų valdžios spaudimas ir persekiojimas (1831 metų). Nuo tos datos jau prasidėjo naujas pranciškonų gyvenime laikotarpis, kuris atnešė Kretingos vienuolynui daug sunkių valandų.